

Tadeusz Banaszek (Kielce)

Udział 7. Pułku Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Kielcach w ochronie obiektów przemysłu zbrojeniowego (1949-1956)

Utworzenie, zadania i struktura 7. Pułku Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW)

Jesienią 1944 r. w kierownictwie Polskiej Partii Robotniczej (PPR) zapadły decyzje o powołaniu w resorcie bezpieczeństwa publicznego specjalnej formacji wojskowej, której zadaniem była „ochrona władzy ludowej przed siłami kontrrewolucji oraz zapewnienie porządku publicznego”. W sierpniu 1944 r. Polski Samodzielny Batalion Szturmowy (utworzony 18 października 1943 r. w Białomucie koło Sielc w ZSRR) podporządkowano kierownictwu resortu spraw wewnętrznych, a w listopadzie 1944 r. przekształcono w Wojska Wewnętrzne (WWewn.)¹. Po podporządkowaniu otrzymanego z wojska samodzielnego batalionu ochrony jeńców wojennych oraz utworzeniu kilkunastu nowych pododdziałów szkolnych i strzeleckich zorganizowano Brygadę WWewn., dowodzoną przez ppłk. Henryka Toruńczyka. W dniu 12 lutego 1945 r. przeprowadzono reorganizację WWewn. – na bazie rozformowanej Brygady WWewn. powołano 1. i 2. samodzielne brygady oraz dwa samodzielne bataliony.

Na przełomie stycznia i lutego 1945 r. główne siły WWewn. podzielono na mniejsze pododdziały w sile kompanii, które podporządkowano kierownikom wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego².

Od drugiej połowy stycznia tego roku stacjonowała w Kielcach kompania WWewn., wydzielona ze składu 1. Samodzielnej Brygady WWewn. dowodzonej przez ppłk. Miłkołaja Gawryluka (prowadziła działania operacyjne w województwach katowickim, krakowskim, kieleckim i rzeszowskim), której zadaniem było zapewnienie ochrony organizowanych ogniw komunistycznej władzy terenowej oraz wsparcie Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (UBP). Wojska Wewnętrzne były formacją wojskową, wzorowaną na oddziałach sowieckiego NKWD, działającą w ramach resortu spraw wewnętrznych, przeznaczoną do walki z podziemiem zbrojnym oraz do służby ochronno-konwojowej, wynikającej z potrzeb organów bezpieczeństwa.

1 Szerzej na temat genezy i działalności Wojsk Wewnętrznych: A.G. Kister, *Pretorianie. Polski Samodzielny Batalion Specjalny i Wojska Wewnętrzne 18 X 1943–25 III 1945*, Warszawa 2010.

2 M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego 1945–1965*, Warszawa 1984, s. 29.

W kwietniu 1945 r. do Kielc przybył 3. batalion operacyjny 2. Brygady Zaporowej WWewn., dowodzony przez por. Edwarda Krzemińskiego. Batalion stacjonował do czerwca w koszarach przy ulicy Prostej, skąd przeniesiony został do koszar na Stadionie³.

Na podstawie uchwał Rady Ministrów z dnia 26 marca i 24 maja 1945 r. powołano Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW), który zmieniał nazwę dotychczasowych Wpksl Wewnetrznych. Korpus był organizowany przez Ministerstwo Obrony Narodowej (MON) na bazie 4. Dywizji Piechoty im. Jana Kilińskiego i od sierpnia 1945 r. przekazany Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego (MBP), któremu podlegał do 1965 r.⁴ Do 10 sierpnia 1945 r. sformowano m.in.: Dowództwo KBW, piętnaście specjalnych pułków bezpieczeństwa, dwa pułki zmotoryzowane, dziesięć samodzielnych batalionów, samodzielny batalion łączności, Centrum Wyszkożenia KBW. W Kielcach utworzono 8. Pułk Specjalny KBW, liczący 1192 żołnierzy.

Rozkazem dowódcy KBW gen. dyw. Bolesława Kieniewicza nr 014 z 21 września 1945 r. utworzono Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego (WBW), tworząc m.in. czternaście dowództw WBW, czternaście batalionów operacyjnych, dziesięć samodzielnych batalionów ochrony, pięć samodzielnych batalionów kolei, czternaście samodzielnych kompanii konwojowych. W wyniku reorganizacji w miejsce 8. Pułku Specjalnego KBW sformowano w Kielcach następujące jednostki: Dowództwo WBW województwa kieleckiego, 8. samodzielny batalion operacyjny WBW, 10. samodzielny batalion ochrony WBW, 8. kompanię konwojową, kompanię wyszkolenia, kompanię zwiadowczą oraz pluton łączności. Dodatkowo w składzie WBW znalazł się Wojewódzki Oddział Informacji oraz kapelan terenowy⁵. Jak wynika z tabeli 1., stan etatowy WBW województwa kieleckiego był wysoki i wynosił ponad 2200 żołnierzy. Tak duża liczba żołnierzy podporządkowanych MBP była spowodowana trwającą walką władzy komunistycznej z podziemiem niepodległościowym.

Dowództwo WBW stało się organem dowodzenia wojskowego KBW w skali terytorialnej, kierującym we współdziałaniu z Wojewódzkim UBP i Komendą Wojewódzką Milicji Obywatelskiej walką z podziemiem niepodległościowym oraz realizacją zadań służby ochronno-konwojowej⁶. Od czerwca 1946 r. dowódcy WBW zostali podporządkowani szefom wojewódzkich UBP.

Dowódcami WBW województwa kieleckiego byli następujący oficerowie wywodzący się z Armii Czerwonej: płk Bazyli Jelecki (do 16 marca 1946 r.), płk Włodzimierz Dembowski (od 17 marca do 7 sierpnia 1946 r.), płk Stanisław Rzeczycki (od 8 sierpnia do 22 października 1946 r.), mjr Aleksander Paczkowski (od 23 października 1946 r. do 1947 r.)⁷.

3 S. Machul, *Wspomnienia z okresu partyzantki i służby wojskowej koszarach na kieleckim Stadionie*, Kielce 1998, s. 82.

4 *Mała kronika Ludowego Wojska Polskiego 1943–1973*, red. M. Pikulis, Warszawa 1975, s. 209.

5 Instytut Pamięci Narodowej (dalej: IPN), BU 636/810, k. 19, 35, 47, 55–63, 72, 75.

6 M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa*, s. 41.

7 Tamże, s. 48, 49, 366; S. Babiarz, *Zarys historii jednostek Wojska Polskiego*

Tabela 1. Stany etatowe WBW województwa kieleckiego według etatów z lipca i października 1946 r.

Nazwa jednostki	Stan oficerów	Stan podoficerów	Stan szeregowych	Razem żołnierzy	Pracowników kontraktowych
Dowództwo WBW	53	38	29	120	6
8. samodzielny batalion operacyjny	57	188	774	1019	6
10. samodzielny batalion ochrony	41	126	598	765	5
Kompania zwiadowcza	7	29	59	95	
Kompania wyszkolenia	6	23	3 plus 200 stanu zmienne	3 plus 200 stanu zmienne	
Wojewódzki Oddział Informacji	7	3	-	10	
Razem	171	407	1463 plus 200 stanu zmiennego	2041 plus 200 stanu zmiennego	17

Źródło: IPN, BU 636/810, k. 19, 35, 47, 55–63, 72, 75

Działalność operacyjna WBW była skupiona na walce z grupami podziemia niepodległościowego, wspieraniu UBP i Milicji Obywatelskiej w tych działaniach⁸. Działalność ochronno-konwojowa polegała na ochronie ważnych obiektów, w tym więzień, obozów, obiektów komunikacyjnych i gospodarczych oraz konwojowaniu osób zatrzymanych. Żołnierze WBW województwa kieleckiego ochraniali m.in. więzienia w Kielcach, Częstochowie, Radomiu i Sandomierzu, budynek Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Kielcach, most kolejowy w Baranowie Sandomierskim⁹. Organizowano także drużyny zaporowe i punkty kontrolne na szlakach komunikacyjnych. WBW wzięły również udział w działalności ochronno-propagandowej w referendum, wyborach do sejmiku i akcji amnestyjnej w latach 1946–1947.

Operacyjno-terytorialna struktura WBW została w październiku 1947 r. zmieniona na system brygad i pułków KBW rozmieszczonych w poszczególnych wojewódz-

stacjonujących w koszarach na kieleckim Stadionie, Kielce 1995, s. 32.

8 Do współczesnych publikacji dotyczących walk oddziałów KBW z podziemiem niepodległościowym należy zaliczyć m.in.: M. Korkuć, *Pretorianie władzy ludowej. Zasady organizacji oddziałów prowokacyjnych i sieci agenturalnej w świetle instrukcji Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2005, nr 1–2, s. 373–394; K. Szwagrzyk, *Wojska Bezpieczeństwa Wewnętrznego województwa wrocławskiego przeciwko oddziałowi Franciszka Olszówki ps. „Otto” (23 grudnia 1945–23 lutego 1946 r.)*, tamże 2007, nr 1, s. 103–135; M. Gmyr, *Represyjne działania Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego województwa łódzkiego w pierwszej połowie 1946 r.*, tamże 2012, nr 1, s. 167–183; R. Śmietanka-Kruszelnicki, *Podziemie poakowskie na Kielecczyźnie w latach 1945–1948*, Kraków 2002; L. Kowalski, *Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego a Żołnierze Wyklęci...*, Warszawa 2016.

9 IPN, BU 636/706, k. 35; 636/706, k. 189; 636/711, k. 7.

twach. Utworzono wówczas cztery brygady i dziesięć pułków KBW, które stały się zwartymi jednostkami, opartymi na ogólnowojskowej strukturze¹⁰.

Na podstawie rozkazu dowódcy KBW nr 028/E/Org. z 16 października 1947 r. utworzono w Kielcach 7. Pułk KBW (Jednostka Wojskowa Nr 1481), liczący zgodnie z etatem 1561 żołnierzy (w tym 150 oficerów i 360 podoficerów)¹¹. Struktura organizacyjna pułku przedstawiała się następująco: dowództwo, sztab, wydział polityczno-wychowawczy, szefowie służb, kompania łączności, pluton broni pancernych, kompania szkolna podoficerów, kwatermistrzostwo, pluton gospodarczy, piekarnia, magazyny, kompania samochodowa, ambulatorium weterynaryjne, ambulatorium i izba chorych, orkiestra. Trzonem pułku były dwa bataliony strzeleckie, składające się z trzech kompanii strzeleckich, kompanii broni kombinowanej, drużyny gospodarczej i adiutantu ry batalionu. Ponadto przy pułku istniał Oddział Informacji oraz kapelan pułku wraz z gońcem-ministranem, którzy funkcjonowali według oddzielnych etatów¹². Stany etatowe i struktura organizacyjna pułku ulegała zmianom. W drugiej połowie 1948 r. wprowadzono w pułku kolejny, trzeci batalion strzelecki oraz pododdziały broni kombinowanej, występujące jako czwarte kompanie w batalionach połączono w jedną kompanię specjalną pułku¹³.

W 1949 r. 7. Pułk KBW liczył ogółem 1768 żołnierzy, w tym 104 oficerów, 21 podoficerów zawodowych, 4 podoficerów służby nadterminowej, 165 podoficerów służby zasadniczej oraz 1474 szeregowych¹⁴. W 1953 r. podzielono w jednostkach KBW pododdziały na operacyjne i ochrony. W związku z tym w 7. Pułku KBW zorganizowano batalion operacyjny i batalion ochronny. Pułkiem dowodzili kolejno: ppłk Adam Dobrowolski (1947–1948), mjr Sergiusz Iljasiewicz (1948–1949), ppłk Edward Suchy (1949–1950), mjr Michał Kubaszek (1950–1951), mjr Bronisław Kuriata (1951–1954), ppłk Franciszek Dworakowski (1954–1958)¹⁵.

Do pełnienia służby wojskowej w KBW prowadzono odpowiednią selekcję. Akcją naboru do KBW w latach 1946–1948 zajmowali się oficerowie tej formacji, oddelegowani do Rejonowych Komend Uzupełnień (RKU). Po sierpniowo-wrześniowym plenum Komitetu Centralnego PPR w 1948 r. zostały zastrzeżone kryteria klasowo-politycznego doboru poborowych do służby wojskowej w KBW¹⁶. Utworzono w tym celu w grudniu 1948 r. w MBP specjalny aparat do spraw poboru i rezerwy KBW oraz

10 M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa...*, s. 130.

11 Tamże.

12 IPN, BU 636/810, k. 92–103.

13 M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa*, s. 131.

14 IPN, BU 636/840, k. 553.

15 S. Babiarsz, *Zarys historii...*, s. 32.

16 Podczas wspomnianego plenum podjęto uchwałę „O odchyleniu prawicowym i nacjonalistycznym w kierownictwie partii”, która potępiła „polską drogę do socjalizmu”. Władysława Gomułkę pozbawiono wówczas funkcji szefa PPR, a jego współpracowników usunięto z władz partyjnych. Nowym sekretarzem generalnym PPR został Bolesław Bierut. W. Roszkowski, *Historia Polski 1914–2001*, Warszawa 2003, s. 183.

Wojsk Ochrony Pogranicza przy wszystkich Urzędach Bezpieczeństwa Publicznego (UBP) i miastach będących siedzibą Rejonowych Komend Uzupełnień (RKU). W doborze poborowych do służby w KBW zwracano uwagę na pochodzenie społeczne oraz oblicze polityczno-moralne i kwalifikacje zawodowe. Pochodzenie społeczne poborowych wcielonych do 7. Pułku KBW w maju 1949 r. przedstawia tabela 2. Wynika z niej, że największy procent wśród poborowych stanowili chłopci średniorolni, robotnicy niewykwalifikowani oraz chłopci małorolni.

Dla kadry oficerskiej hasłem propagowanym przez Dowództwo KBW było: „Oficer KBW aktywnym działaczem politycznym i wiernym realizatorem linii partii”¹⁷. Upartyjnienie kadry oficerskiej KBW w 1948 r. wynosiło 62,5%, w 1952 r. 72,1%, a w 1956 r. aż 88%. W 7. Pułku KBW w 1949 r. na stan ewidencyjny 104 oficerów, 61 należało do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR), spośród 1474 szeregowych 172 było członkami partii¹⁸.

Na 695 poborowych wcielonych w dniach 24–26 listopada 1955 r. do 7. Pułku KBW członków i kandydatów PZPR było 10,6%, a członków Związku Młodzieży Polskiej 38,8%. Pod względem wykształcenia ponad połowa, tj. 54,5%, posiadała wykształcenie siedmiu klas szkoły powszechnej i wyżej¹⁹.

Tabela 2. Pochodzenie społeczne 570 poborowych wcielonych do 7. Pułku KBW w maju 1949 r.

Pochodzenie	Liczba poborowych	Procent
Robotników wykwalifikowanych	31	6
Robotników niewykwalifikowanych	137	24
Robotników rolnych	33	6
Chłopów małorolnych (do 5 ha)	100	17
Chłopów średniorolnych (5–30 ha)	221	38
Innych	48	9

Źródło: IPN, BU 636/840, k. 315, 316

7. Pułk KBW, jak i poprzedzający go 8. Pułk Specjalny oraz WBW województwa kieleckiego, zostały zakwaterowane w byłych koszarach 2. Pułku Artylerii Lekkiej Le-

17 Kadra oficerska KBW uważała się za elitę w wojsku. Były dowódca KBW w latach 1951–1964 gen. bryg. Włodzimierz Muś tak wypowiadał się o oficerach KBW w kwietniu 1989 r.: „Do jesieni 1946 roku cały sztab i dowództwo w Korpusie Bezpieczeństwa Wewnętrznego były radzieckie. Po odejściu gen. Bolesława Kieniewicza ze stanowiska dowódcy wojsk KBW i objęciu tego stanowiska przez gen. Konrada Świetlika nastąpił odpływ kadr radzieckich z szeregów tej formacji. Korpus stał się, jak żadna inna formacja Wojska Polskiego, w całości rdzennie polski. W szeregach kadry Korpusu spotykało się więcej niż gdzie indziej inteligencji i ludzi wykształconych, oddanych ruchowi lewicowemu, związanych z nim od dawna. Wreszcie byli to ludzie pewni i sprawdzeni. Była to swoistego typu elita ówczesnych Sił Zbrojnych, którą w dyskusjach i poglądach cechowało ożywienie polityczne i dobra orientacja w dziele dokonywanych w Polsce przemian”. L. Kowalski, *Generałowie*, Warszawa 1992, s. 113.

18 IPN, BU 636/840, k. 533.

19 Tamże, 636/1090, k. 30.

gionów w dzielnicy Stadion. Infrastruktura koszarowa podczas drugiej wojny światowej została rozbudowana przez Niemców poprzez wybudowanie około czterdziestu baraków.

Po 1951 r. w koszarach 7. Pułku KBW na Stadionie rozpoczęto prace remontowo-budowlane: wykonano żelbetonowe ogrodzenie kompleksu koszarowego (w miejsce ogrodzenia z drutu kolczastego), zmodernizowano strzelnicę, przygotowując ją do strzelań na 300 m z ciężkich karabinów maszynowych. Wybudowano również dwa budynki dla zakwaterowania żołnierzy, budynek dla szefów pododdziałów oraz dwa budynki chlewni.

W 1955 r. wybudowano kasyno oficerskie²⁰.

Przemysł zbrojeniowy w województwie kieleckim w latach 1945-1956

W sierpniu 1945 r. Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej, widząc konieczność odtworzenia w Polsce produkcji uzbrojenia, postanowił uruchomić w niektórych zakładach przemysłowych produkcję dla Wojska Polskiego. W celu realizacji produkcji zbrojeniowej postanowiono odbudować przedwojenne przedsiębiorstwa państwowe, produkujące uzbrojenie.

Uchwałą Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z 22 października 1946 r. utworzono Centralny Zarząd Przemysłu Zbrojeniowego, jako przedsiębiorstwo skomercjalizowane. Nawiązywało ono do doświadczeń zarządzania przemysłem zbrojeniowym z okresu II Rzeczypospolitej. Zarząd składał się z trzech zjednoczeń:

- Zjednoczenia Przemysłu Uzbrojenia z siedzibą w Skarżysku-Kamiennej, utworzonego 3 sierpnia 1945 r. Kierowało ono zakładami realizującymi zamówienia wojska na broń strzelecką i granaty. Pod jego zarządem w 1945 r. znajdowało się dziesięć zakładów, w tym Fabryka Amunicji w Skarżysku-Kamiennej, Fabryka Broni w Radomiu, Fabryka „Metal” w Częstochowie oraz Fabryka „Granat” w Kielcach;

- Zjednoczenia Przemysłu Materiałów Miotających i Kruszących z siedzibą w Warszawie powołanego 3 sierpnia 1945 r., które koordynowało gospodarkę i planowanie w zakładach produkujących materiały miotające i kruszące. W jego gestii znajdowało się pięć zakładów, w tym Państwowa Wytwórnia Prochu w Pionkach;

- Zjednoczenia Przemysłu Lotniczego z ośmioma zakładami lotniczymi²¹.

W czerwcu 1947 r. zapadła decyzja o likwidacji Centralnego Zarządu Przemysłu Zbrojeniowego. Do 1 października 1947 r. zarządzeniem ministra przemysłu i handlu podległe mu zakłady podporządkowano:

- Centralnemu Zarządowi Przemysłu Metalowego: Zjednoczenie Przemysłu Uzbrojenia w Skarżysku i Zjednoczenie Przemysłu Lotniczego we Włochach wraz ze wszystkimi zakładami wchodzącymi w skład tych zjednoczeń;

²⁰ Tamże, s. 114.

²¹ Z. Kazimierski, *Polski przemysł zbrojeniowy w latach 1945–1955*, Warszawa 2005, s. 156–160.

– Centralnemu Zarządowi Przemysłu Chemicznego: Zjednoczenie Przemysłu Chemiczno-Zbrojeniowego wraz ze wszystkimi zakładami (z wyjątkiem Warsztatów Chemiczno-Zbrojeniowych w Piotrkowicach koło Jeleniej Góry)²².

Po rozwiązaniu Centralnego Zarządu Przemysłu Zbrojeniowego, na wniosek ministra obrony narodowej, Rada Ministrów powołała przy poszczególnych ministerstwach biura wojskowe z zadaniem koordynowania prac i planów w zakresie czynności danego ministerstwa z planami obrony państwa oraz zgłaszania opinii i wniosków w sprawach obronności.

W 1949 r. zlikwidowano Centralny Urząd Planowania, powołując Państwową Komisję Planowania i Handlu jako centralny organ zarządzający gospodarką. Rozwiązano również Ministerstwo Przemysłu i Handlu, tworząc sześć branżowych ministerstw²³.

W okresie 1945–1949 na bazie dostaw maszyn i urządzeń z rewindykacji, reparacji oraz z importu, zniszczone w wyniku drugiej wojny światowej zakłady zostały w dużym stopniu odbudowane. Jednak produkcję podjęły tylko cztery zakłady materiałów wybuchowych, jeden zakład broni strzeleckiej, jeden zakład amunicyjny i trzy zakłady lotnicze. Pozostałe zakłady zbrojeniowe z okresu II Rzeczypospolitej podjęły tylko produkcję cywilną. W 1948 r. produkcję zbrojeniową wykonywało już 30 zakładów przemysłowych.

Do końca 1949 r. produkcja zbrojeniowa była ograniczona tylko do kilku rodzajów uzbrojenia i w małym stopniu zabezpieczała potrzeby wojska. W związku z tym w latach 1945–1949 wojsko wyposażone było w uzbrojenie prawie wyłącznie produkcji radzieckiej²⁴.

Wśród zakładów produkujących na potrzeby wojska znalazły się fabryki w województwie kieleckim: w Skarżysku-Kamiennej, Pionkach, Radomiu i Kielcach, które należały w okresie II Rzeczypospolitej do czołowych zakładów przemysłu zbrojeniowego.

W fabryce amunicji w Skarżysku-Kamiennej postanowiono zorganizować produkcję naboju do karabinu Mosin wz. 1944, naboju do pistoletu maszynowego PPSz. wz. 1941 i PPS wz. 1943 – do miliona sztuk miesięcznie każdej. W Fabryce Prochu i Materiałów Wybuchowych w Pionkach nakazano zorganizować produkcję prochu i trotylu, a w Fabryce Karabinów w Radomiu produkcję karabinu Mosin wz. 1944 w ilości do 7000 sztuk miesięcznie. W fabryce „Granat” w Kielcach próbowano podjąć produkcję granatów ręcznych F-1 z zapalnikami. Postanowiono także we wszystkich zakładach uzupełnić park magazynowy, narzędzia, materiały, surowce i półfabrykaty oraz urządzenia, które miały pochodzić z rewindykacji, reparacji wojennej bądź rekwizycji²⁵.

22 Tamże, s. 161.

23 Tamże, s. 162.

24 T. Kmiecik, *Wybrane problemy odbudowy i rozwoju polskiego przemysłu zbrojeniowego w latach 1945–1955*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2000, nr 2, s. 30–32.

25 Tamże, s. 32.

Fabryka amunicji w Skarżysku-Kamienniej mogła już w 1947 r. podjąć produkcję amunicji karabinowej i pistoletowej oraz granatów ręcznych. Nie zdołano odbudować działu amunicji artyleryjskiej. Produkcję ograniczały głównie braki surowców, półfabrykatów, które dostarczały huty. Niewystarczający był także stan personelu technicznego²⁶.

Fabryka Broni w Radomiu w 1947 r. uruchomiła produkcję pistoletu TT wz. 1933 konstrukcji F. Tokariewa na licencji radzieckiej, części do karabinów Mosin, pistoletu TT i ciężkiego karabinu maszynowego Maxim wz. 1910. W fabryce w Pionkach po odbudowie w 1947 r. rozpoczęto produkcję bawełny lakierowanej (możliwość produkcji około dziesięciu ton rocznie), ferromitów (dwadzieścia ton rocznie), celulozy (około dwudziestu kilogramów dziennie) oraz amunicji myśliwskiej (około 10 000 sztuk dziennie). Odbudowano większość wydziałów, w tym bawełny strzelniczej, celulozoidu, nitrogliceryny, prochu bezdymnego nitrocelulozowego oraz stację badań balistycznych²⁷. Nie udało się uruchomić produkcji granatów ręcznych w fabryce „Granat” w Kielcach; ich wytwarzanie podjęła fabryka w Skarżysku-Kamienniej. W 1948 r. Zakłady WYROBÓW METALOWYCH w Kielcach produkowały kuchnie polowe.

W „Sześcioletnim Planie Rozwoju Gospodarczego i Budowy Podstaw Socjalizmu na lata 1950–1955” priorytetową rolę nadano przemysłowi ciężkiemu i chemicznemu²⁸. Przedmiotowy plan gospodarczy był następstwem trwającej wojny w Korei. Znaczna rozbudowa Wojska Polskiego spowodowała zwiększenie produkcji wojskowej. W 1950 r. w zakładach zbrojeniowych w Polsce pracowało 52 400 osób, a rok później już 80 600. Ponadto w oddziałach specjalnych przemysłu cywilnego zatrudniano około 9 000 osób. Na koniec 1955 r. funkcjonowały 53 zakłady zbrojeniowe, 22 wydziały zbrojeniowe oraz 91 zakładów cywilnych, ogółem 166 zakładów produkujących uzbrojenie i sprzęt wojskowy²⁹. W ramach wspomnianego planu sześcioletniego rozbudowano produkcję wojskową w zakładach przemysłowych województwa kieleckiego³⁰.

26 Na temat odbudowy i rozwoju fabryki amunicji w Skarżysku-Kamienniej w okresie powojennym zob.: B. Kasprzyk, *Skarżysko-Kamienna w latach 1944/45–1948. Władze, przemysł, ludzie*, Skarżysko-Kamienna 2015.

27 O działalności Wytwórni Chemicznej Nr 8 w Pionkach zob.: M. Wierzbicki, *Rozwój, funkcjonowanie i upadek Wytwórni Chemicznej Nr 8 Zakładów „Pronit” w latach 1945–2000, Szkice z dziejów Pionek*, t. IV: *Państwowa Wytwórnia Prochu, Wytwórnia Chemiczna Nr 8, Zakłady Tworzyw Sztucznych „Pronit”. Ludzie – Fabryka – Miasto (1922–2000)*, red. M. Wierzbicki, Pionki 2009, s. 47–104 oraz R. Sodeł, *Z problematyki nadzoru aparatu bezpieczeństwa nad produkcją wojskową na terenie Wytwórni Chemicznej Nr 8 – Zakładów Chemicznych „Pronit” w Pionkach w połowie lat pięćdziesiątych i na początku sześćdziesiątych XX wieku*, tamże, s. 105–112.

28 W. Roszkowski, *Historia Polski...*, s. 183; J. Kaliński, *Gospodarka Polski w latach 1944–1989. Przemiany strukturalne*, Warszawa 1995, s. 35.

29 T. Kmiecik, *Wybrane problemy...*, s. 41.

30 Szerzej na ten temat zob.: G. Miernik, *Co Kieleccyzna zawdzięcza towarzyszowi Kim Ir Senowi?*, w: *Gospodarka i społeczeństwo a wojskowość na ziemiach polskich*, red. T. Głowiński, K. Popiński, Wrocław 2010, s. 337–348.

W 1952 r. produkowano w Radomiu w Zakładach Metalowych im. gen. Karola Świerczewskiego około 70 000 sztuk pistoletów TT³¹. Na początku 1950 r. uruchomiono produkcję karabinów Mosin, których w latach 1951–1952 wykonano ponad 100 000 rocznie. Ogółem do 1955 r. wyprodukowano około 400 000 sztuk tego rodzaju broni³². W tym samym roku podjęto produkcję pistoletu maszynowego PPSz wz. 1941, a rok później PPS wz. 1943. Produkcję ręcznego karabinu maszynowego DP wz. 1928 rozpoczęto w 1953 r. Po wyprodukowaniu 5 700 egzemplarzy produkcję zakończono, wprowadzając w zamian wersję ręcznego karabinu maszynowego DPM wz. 1944, którego wyprodukowano do 1955 r. 10 600 sztuk³³.

Na podstawie uchwały rządu nr 57/S z dnia 26 czerwca 1952 r. utworzono Kombinat Zakłady Metalowe Skarżysko, w którego skład weszły: Zakłady Metalowe Skarżysko, Zakłady Mechaniki Precyzyjnej oraz Wytwórnia Chemiczna Nr 15³⁴.

Zakłady Starachowickie w 1948 r. rozpoczęły produkcję samochodów ciężarowych dla wojska. Jednocześnie zmieniły nazwę na Fabryka Samochodów Ciężarowych im. Feliksa Dzierżyńskiego, zatrudniając w marcu 1950 r. 7 623 pracowników, a w 1953 r. – 10 473³⁵.

Huta w Ostrowcu w 1953 r. produkowała armaty kal. 76 mm, wz. 43 i armaty 152 mm, planowano ogółem wyprodukować w tym roku 1100 armat³⁶.

W celu nadzoru nad produkcją na potrzeby wojska utworzono przy zakładach zbrojeniowych Komisje Odbioru Uzbrojenia, które przekształcono w Rejonowe Przedstawicielstwa Wojskowe i Przedstawicielstwa Wojskowe³⁷.

Służba ochronna 7. Pułku KBW

Jednym z podstawowych zadań KBW w latach 1949–1956 była działalność ochronna wydzielonych obiektów przemysłowych. Zadanie to było następstwem referatu Bolesława Bieruta na II Plenum Komitetu Centralnego (KC) PZPR w dniach 20–21 kwietnia 1949 r., który mocno zaakcentował konieczność podjęcia walki z działalnością „wroga klasowego” w zakładach przemysłowych³⁸.

Uchwała Biura Organizacyjnego KC PZPR z kwietnia 1949 r. nakładała na Państwową Komisję Planowania Gospodarczego i Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego obowiązek zabezpieczenia przemysłu i całości gospodarki narodowej przed

31 J. Kajetanowicz, *Polskie wojska lądowe w latach 1945–1960. Skład bojowy, struktury organizacyjne, uzbrojenie*, Toruń 2004, s. 111, 117, 240.

32 L. Erenfeicht, *Broń z Radomia*, „Nowa Technika Wojskowa” 1999, nr 9, s. 45.

33 J. Kajetanowicz, *Polskie wojska...*, s. 242, 243.

34 Z. Kazimierski, *Polski przemysł...*, s. 221.

35 G. Miernik, „My” i „Oni”. *Spółeczeństwo kielecczyzny i stalinowski system władzy*, Kielce 2007, s. 192.

36 Z. Kazimierski, *Polski przemysł...*, s. 203.

37 W Radomiu powołano 3. Rejonowe Przedstawicielstwo Wojskowe, w Pionkach 11. Przedstawicielstwo Wojskowe, w Skarżysku-Kamiennym 2. Rejonowe Przedstawicielstwo Wojskowe, w Starachowicach 110. Rejonowe Przedstawicielstwo Wojskowe, w Kielcach 101. Przedstawicielstwo Wojskowe, w Bliżynach 46. Przedstawicielstwo Wojskowe.

38 M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa...*, s. 202.

szpiegostwem, sabotażem i dywersją. Minister bezpieczeństwa publicznego gen. bryg. Stanisław Radkiewicz w sierpniu 1949 r. polecił dowódcy KBW gen. bryg. Juliuszowi Hibnerowi zorganizować służbę ochronną w obiektach gospodarczych specjalnego znaczenia. W tym celu KBW podporządkowano Straż Przemysłową oraz przystąpiono do ochrony zakładów przemysłowych. Od dnia 1 września 1949 r. KBW rozpoczął proces przyjmowania obiektów pod ochronę, których ogółem na terenie kraju było 167. Pełniło w nich służbę 5149 żołnierzy. Włączenie jednostek KBW do ochrony obiektów przemysłowych spowodowało osłabienie ich zdolności operacyjnych. Nastąpiło poważne ograniczenie szkolenia oraz przeciążenie żołnierzy pełnieniem służby ochronnej. Na dzień 1 kwietnia 1950 r. na stan 14 126 żołnierzy KBW służbę ochronną pełniło 10 085, co stanowiło 71% stanu³⁹.

Ustawą z 4 lutego 1950 r. o powszechnym obowiązku wojskowym wprowadzono dwudziestosiedmioletnią zasadniczą służbę wojskową w Wojskach Wewnętrznych, w których skład wchodziło KBW i Wojska Ochrony Pogranicza⁴⁰. Jednocześnie zezwolono na przedłużenie bądź skrócenie czasu pełnienia służby o trzy miesiące. Statystycznie dziennie około 25% żołnierzy KBW pełniło służbę ochronną, co miało negatywny wpływ na realizację programu szkolenia. Szczególnie trudna sytuacja w tym względzie panowała m.in. w 7. Pułku KBW. W związku z dużą liczbą ochranianych obiektów przemysłowych w okresie zwolnień do rezerwy brakowało żołnierzy do pełnienia służby ochronnej.

Przy Dowództwie KBW utworzono w listopadzie 1949 r. Inspektorat Ochrony oraz podległe mu wojewódzkie Inspektoraty Ochrony, których zadaniem było instruowanie, szkolenie i kontrolowanie Straży Przemysłowej. Pracownicy Straży Przemysłowej byli na etatach zakładów pracy i podlegali ich dyrektorom. Zwolnienia i przyjęcia do Straży Przemysłowej oraz sprawy awansowania na stopnie funkcyjne realizowano na wniosek szefa Wojewódzkiego Inspektora Ochrony. Funkcję tę pełnili kolejno mjr Ryszard Czerwik i mjr Edward Niwiński. Oficerowie Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony dokonywali kontroli działalności poszczególnych oddziałów Straży Przemysłowej.

Kielecki 7. Pułk przejął pod ochronę zakłady przemysłowe produkcji zbrojeniowej w województwie kieleckim: Zjednoczone Zakłady WYROBÓW Metalowych w Radomiu, Zjednoczone Zakłady Przemysłu Chemicznego – Wytwórnię Chemiczną Nr 8 w Pionkach, Zakłady Starachowickie, Zakłady Metalowe i Wytwórnię Chemiczną Nr 15 w Skarżysku-Kamiennej oraz Hutę „Ludwików” i Zakłady „Granat” w Kielcach. Ponadto żołnierze ochraniali wybrane obiekty komunikacyjne (np. mosty kolejowy i drogowy w Sandomierzu) i inne obiekty gospodarcze (np. radiostacja w Radomiu, stacja transformatorowa w Starachowicach, obiekt Centrali Produktów Naftowych w Kielcach).

W przejętych obiektach utworzono Załogi Ochronne. Dowódca Załogi Ochronnej podlegał pod względem operacyjnym kierownikowi Referatu Ochrony Obiektu, natomiast jego przełożonym był dowódca batalionu ochronnego. Zadaniem Referatu Ochrony

39 Tamże, s. 208.

40 Dziennik Ustaw 1950, Nr 6, poz. 46.

Obiektu było m.in. zdobywanie informacji dla KBW na temat: „jakie bandy lub nielegalne organizacje działają w terenie, czy miały miejsce wypadki sabotażu, napadów...”⁴¹.

Żołnierze KBW chronili zakłady od zewnątrz, a Straż Przemysłowa ochraniała wydziały produkcyjne i bramy wjazdowe. Stan załóg ochronnych wystawianych przez 7. Pułk KBW w I kwartale 1950 r. przedstawia tabela 3. Wynika z niej, że w tym okresie do służby ochronnej było zaangażowanych 562 żołnierzy.

Jak wcześniej wspomniano, w 1953 r. dokonano reorganizacji struktury 7. Pułku, tworząc batalion ochronny. Batalion ochronny, dowodzony przez mjr. Adama Danielewicz, składał się z około 300 żołnierzy, którzy zostali rozmieszczeni w zakładach zbrojeniowych⁴². Wymieniony pododdział stacjonował w Skarżysku-Kamiennej, wydzielając do Radomia, Pionek i Starachowic załogi ochronne.

W grudniu 1953 r. w Skarżysku batalion wystawiał 15 posterunków wartowniczych trzydziennych i jeden dwuzmienny na terenie Wytwórni Chemicznej Nr 15, Zakładów Metalowych, Zakładów Mechaniki Precyzyjnej i w koszarach, liczących ogółem 243 żołnierzy.

Załoga Ochronna w Zakładach Metalowych w Radomiu w 1953 r. wystawiała sześć posterunków, w tym trzy na wieżach, jeden stanowiący ochronę wartowni, jeden stały oraz jeden ruchomy⁴³. W Wytwórni Chemicznej Nr 8 w Pionkach Załoga Ochronna składająca się z 207 żołnierzy i dziesięciu psów służbowych wystawiała piętnaście posterunków, w tym jedenaście ruchomych oraz cztery na wieżyczkach⁴⁴. Załoga Ochronna w Wytwórni Chemicznej Nr 15 w Skarżysku-Kamiennej organizowała osiem posterunków, w Zakładach Precyzyjnych w Skarżysku-Kamiennej cztery posterunki⁴⁵. W fabryce „Granat” w Kielcach warta składała się z trzech posterunków, w tym jednego na wieży⁴⁶.

Tabela 3. Stan załóg ochronnych 7. Pułku KBW w I kwartale 1950 r.

Nazwa ochranianego obiektu	Miejscowość	Liczba żołnierzy
Zakłady Metalowe Zjednoczonych Zakładów Wytwarzania Nr 1	Radom	60
Zakłady Metalowe Zjednoczonych Zakładów Wytwarzania Nr 2	Skarżysko-Kamienna	145
Wytwórnia Chemiczna Nr 8	Pionki	90
Zakłady Starachowickie	Starachowice	160
Cementownia	Jastrząb	31

41 IPN, BU636/1012, k. 14.

42 Zastępcą dowódcy batalionu ochronnego do spraw politycznych w 1954 r. był ppor. Bronisław Dominiak, szefem sztabu kpt. Stanisław Janżura, sekretarzem Podstawowej Organizacji Partyjnej por. Zdzisław Wojciechowski. M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa...*, s. 312.

43 IPN, BU 636/1011, k. 8, 13, 14.

44 Tamże, 636/1013, k. 105, 106.

45 Tamże, 636/1011, k. 14.

46 Tamże, 636/1100, k. 5.

Huta „Ludwików”	Kielce	28
Fabryka „Granat”	Kielce	14
WUBP	Kielce	27
Wojskowa Prokuratura Rejonowa	Kielce	7
		Razem 562

Źródło: IPN, BU 636/718, k. 35.

Załogi ochronne pełniły służbę w danym obiekcie przez cztery tygodnie, a przez dwa następne tygodnie szkoliły się w koszarach⁴⁷. Porządek dnia żołnierzy załóg ochronnych przedstawia tabela 4.

Zasadniczymi przedmiotami szkolenia załóg ochronnych były: wyszkolenie strzeleckie, regulaminy, wyszkolenie polityczne, musztra, wychowanie fizyczne, walka wręcz, terenoznawstwo.

Zaangażowanie 7. Pułku KBW w służbie ochronnej w pierwszym kwartale 1950 r. przedstawiało się następująco: na stan bojowy pułku 1020 żołnierzy w styczniu w ochronie uczestniczyło 545 żołnierzy (53,4%), a w działalności operacyjnej 131 (12,7%), w marcu na stan bojowy 1039 żołnierzy w ochronie było zaangażowanych 527 żołnierzy (50,7%), natomiast w działalności operacyjnej 209 (20,1%)⁴⁸.

Tabela 4. Porządek dnia dla załóg ochronnych 7. Pułku KBW z 1953 r.

Godzina	Czynności
6.00	pobudka
6.05–6.20	gimnastyka
6.20–6.35	ślanie łóżek, mycie się
6.35–6.55	przegląd poranny
7.00–7.15	prasówka
7.20–7.50	śniadanie
7.50–8.00	przygotowanie do zajęć
8.00–13.35	sześć godzin zajęć
13.45–14.00	czyszczenie broni, przygotowanie do obiadu
14.10–15.00	obiad
15.00–15.50	przygotowanie do warty i instruktaż
16.00–16.45	odprawa i zmiana warty
16.45–17.15	powrót z warty
17.15–17.45	czyszczenie broni
17.55–18.45	trening sportowy
18.45–19.45	praca świetlicowa
19.45–20.15	kolacja

47 Tamże, 636/718, k. 44.

48 Tamże, 636/718, k. 32.

20.15–21.15	czas wolny
21.15–21.30	apel wieczorny
21.30–21.50	przechadzka
22.00	capstryk

Źródło: IPN, BU 636/1100, k. 28.

Załogi Ochronne były poddawane kontrolom ze strony dowództwa pułku. Podczas kontroli Załogi Ochronnej w Pionkach, przeprowadzonej w dniach 1–2 grudnia 1953 r. przez oficera 7. Pułku KBW, stwierdzono m.in. następujące niedociągnięcia: pobieżne udzielanie instruktaży do zajęć i braki w prowadzeniu dokumentacji szkoleniowej, niekontrolowanie przez dowódcę Załogi Ochronnej znajomości regulaminów przez żołnierzy, nieprzestrzeganie porządku dnia. Stwierdzono także nieujednoczenie umundurowania żołnierzy⁴⁹. W rozkazie dowódcy 7. Pułku KBW z dnia 1 września 1955 r. w sprawie wyników kontroli załóg ochronnych stwierdzono m.in. niedostateczną znajomość „Regulaminu Służby Garnizonowej” przez wartowników i nieprzestrzeganie jego postanowień w praktyce, brak konspektów do instruowania dowódców wart, słabe opanowanie zagadnień przez żołnierzy z wyszkolenia politycznego, a także niedostateczny poziom utrzymania broni i amunicji⁵⁰.

Pomimo prowadzenia odpowiedniej selekcji poborowych do służby w KBW, żołnierze tej formacji również dopuszczali się naruszeń dyscypliny wojskowej w miejscowościach, w których pełnili służbę. Świadczy o tym fakcie przedstawione poniżej sprawozdanie Dowódcy Garnizonu Radom płk. Aleksieja Bystrowa za I kwartał 1952 r. skierowane do Dowódcy Okręgu Wojskowego Nr V w Krakowie z kwietnia 1952 r., w którym czytamy: „W początku okresu sprawozdawczego w Garnizonie Radom dawała się zauważyć duża ilość wykroczeń dyscyplinarnych, popełnianych przez żołnierzy jednostek stacjonujących w Radomiu i żołnierzy przejezdnych. Nadmieniam, że poszczególne grupy żołnierzy KBW przebywające czasowo na terenie Garnizonu Radom nie podporządkowują się obowiązującym zarządzeniom i rozkazom w Garnizonie, co w dużym stopniu wpływa ujemnie na ogólny ład i porządek w Garnizonie. Między innymi żołnierze KBW naruszając dyscyplinę, zatrzymywani przez Garnizonowe patrole stawiają im czynny opór, nie chcąc dać się doprowadzić do Komendy Garnizonu”⁵¹.

Należy podkreślić, że według danych Dowództwa KBW w obiektach przemysłowych ochraniających przez KBW lub Straż Przemysłową w latach 1949–1956 nie odnotowano żadnego napadu na te obiekty. Stwierdzono tylko kilka przypadków obserwacji obiektów, m.in. w Radomiu i Skarżysku-Kamiennej. Osoby podejrzane zostały

49 Tamże, 636/1013, k. 6, 7.

50 Tamże, 636/1109, k. 25.

51 Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, Dowództwo Okręgu Wojskowego Nr 5 Kraków (1945–1954), sygn. IV.510.5.676, k. 199, 200.

przekazane referatom ochrony⁵². W dniu 21 lutego 1955 r. jeden z wartowników Załogi Ochronnej w Pionkach, nadużywając swoich praw, zatrzymał osobę cywilną przechodzącą drogą obok ochranianego obiektu i przez dwie godziny znęcał się nad nią na śniegu, strzelając nad głowę. Rozprawdzający warty również strzelił nad głowę. Poszkodowany w tej sprawie wniósł skargę do władz wojskowych⁵³.

Z dniem 10 maja 1956 r. KBW przekazał ochronę strzeżonych dotychczas obiektów przemysłowych Straży Przemysłowej⁵⁴.

Podsumowanie

Po zakończeniu drugiej wojny światowej władze komunistyczne w Polsce rozpoczęły proces odbudowy przemysłu zbrojeniowego, który realizowano w oparciu o istniejące w okresie II Rzeczypospolitej zakłady. Rozpoczęto produkcję uzbrojenia i wyposażenia dla wojska. Przełom w rozwoju przemysłu zbrojeniowego nastąpił na początku lat pięćdziesiątych XX w., który był spowodowany wojną w Korei. Produkcję wojskową podjęły także zakłady przemysłowe w województwie kieleckim: w Radomiu, Skarżysku-Kamiennie, Starachowicach, Pionkach, Kielcach i Ostrowcu.

Do jednego z zasadniczych zadań realizowanych w latach 1949–1956 przez 7. Pułk KBW, stacjonujący w garnizonie Kielce, było pełnienie służby ochronnej w obiektach przemysłu zbrojeniowego na terenie województwa kieleckiego poprzez wystawianie załóg ochronnych oraz nadzór nad strażą przemysłową. Zadanie to wynikało z ustaleń władz partyjno-rządowych o konieczności podjęcia walki z działalnością „wroga klasowego” w zakładach przemysłowych, w tym ochrony zakładów przed szpiegostwem, sabotażem i dywersją. Żołnierze KBW realizowali służbę ochronną w sposób dobry, nie dopuszczając do penetracji obiektów przemysłowych przez osoby z zewnątrz. Jednak warunki pełnienia tej służby powodowały u żołnierzy duże przeciążenie psychofizyczne, co uwidaczniało się m.in. w naruszaniu przez nich dyscypliny wojskowej.

52 M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa...*, s. 207.

53 IPN, BU 636/1109, k. 90.

54 M. Jaworski, *Korpus Bezpieczeństwa...*, s. 211.

Tadeusz Banaszek (Kielce)**The participation of the 7th Regiment of the Internal Security Corps in Kielce in the protection of defence industry facilities (1949-1956)**

The 7th Regiment of the Internal Security Corps (Polish: KBW) which stationed in the Kielce garrison in the years 1949 -1956 was in charge of protecting the defence industry plants in the Kielce province. The unit was part of the Internal Troops, the 8th Regiment of Special Internal Security Corps (1945) and the Internal Security Forces of the Kielce Province (1945-1947), whose task was to combat the Polish independence underground, to protect buildings, including industrial plants, prisons and camps, and to support public security institutions. Suitable selection of professional soldiers and conscripts was based on moral and political preferences to ensure an adequate level of performance for the communist authorities. The 7th Regiment of the Internal Security Corps protected the largest armaments plants in the province of Kielce in Pionki, Skarżysko - Kamienna, Radom, Kielce and Starachowice, cooperating with protection and security offices and training and supervising Industry Guards.

Key words: People's Republic of Poland, Polish Army, arms industry.